

Motion till riksdagen

1987/88:Jo872

av Alf Wennerfors m. fl. (m)

om en levande skärgård, m. m.

Stockholms skärgård omfattar 25 000 öar, holmar och skär. Stockholms skärgård och dess unika natur torde ha få motsvarigheter utanför Norden.

Våra skärgårdar har fått sin prägel av människors arbete under århundraden. Med alla sina skiftningar har skärgårdssamhället formats i samspel med naturen. Ett ohämmat tillgodoseende av tätorternas rekreationsbehov och det rörliga friluftslivets intressen kan leda till att de värden som skapats genom generationernas arbete nöts ner och bryts sönder. Å andra sidan kan skärgårdens säregna struktur, den rika faunan och floran icke hävdas enbart genom naturreservat och fågelskyddsområden. Den ekologiska balansen kan lätt gå förlorad. Förbuskningen förkväver snabbt med sly och snår det öppna kulturlandskapet. Alltför länge har skärgårdspolitikern präglats av naturromantik och strävanden att av skärgården skapa ett enda stort strövområde utan beaktande av skärgårdsbornas betydelse för landskapets vård och bevarande.

Skärgårdspolitikern måste bygga på kunskaper om skärgårdens speciella kultur- och näringsgeografiska betingelser. Olika intressen måste balanseras mot varandra. Detta måste åstadkommas genom en politik som utgår från den bebyggelsestruktur och från de traditioner och rättigheter som skärgårdsborna och deras ättlingar hävdar. Den bofasta befolkningen måste således ges möjligheter att leva kvar i skärgården och förutsättningar måste skapas för människor att flytta ut i skärgården för bosättning året runt. Samtidigt skall det rörliga friluftslivets och de fritidsboendes intressen tillgodoses på sådant sätt att den genuina skärgårdsmiljön inte går förlorad.

Fisket

Skärgårdsbornas sysselsättningsförhållanden och försörjningsmöjligheter har under de senaste årtionena i väsentliga hänseenden förändrats och försämrats. Medan skärgården på grund av naturens givna förutsättningar tidigare i hög grad byggde på smärre jordbruk i kombination med fiske, har jordbruket i allt väsentligt nedlagts och skärgårdsborna i stället blivit ett mångsysslande folk. Fritidsbebyggelsen har skapat nya arbetstillfällen. I stor utsträckning försörjer sig skärgårdsborna genom service av olika slag, genom bryggbyggen, reparationsarbeten, skogsarbete, transport- och taxirörelse och andra liknande sysslor som äger mer eller mindre direkt samband med den ändrade struktur som skärgården fått under innevarande sekel och inte minst till följd av den politik som främst socialdemokrater och kommunister stått för.

Oavsett vilka arbetsuppgifter som skärgårdsborna i dag ägnar sig åt, spelar likväl fisket alltjämt en grundläggande roll för deras tillvaro och försörjning. Det är emellertid inte minst då det gäller skärgårdsbefolkningens månghundraåriga rätt till fiske och skärgårdsvatten som den socialdemokratiska politiken medfört allvarliga följder. 1950 berövades skärgårdsborna sin fiskerätt på de stora fjärdarna. Den enskilda äganderätten till fiske begränsades i stort sett till vatten belägna inom 300 meter från större öar och kobbar.

För några år sedan konfiskerades en del av den återstående enskilda fiskerätten genom att vattenägarna tvingades till att upplåta rätt till fiske med handredskap – en åtgärd som vidtogs utan principiell rätt till ersättning för det intrång och de förluster som skärgårdsborna därmed förorsakades.

Redan nu – bara några år efter det fria handredskapsfiskets införande och sedan det visat sig att det fria spöfisket medfört betydande skador på flora och fauna – har från sportfiskets utövare rests krav på förbud för skärgårdsborna att ägna sig åt nätfiske *i de egna vattnen*. Det görs gällande att nätläggning och ryssjor försvårar för sportfiskarna att ägna sig åt spinnfiske.

Samtidigt föreligger inom länsstyrelsen i Stockholm förslag till ändring av fiskestadgan för Stockholms län, innebärande en begränsning av skärgårdsbornas av ålder bestående rätt till nätfiske *i allmänna vatten*.

Tendensen är påtaglig. Samtidigt som det högtidligen talas om en "levande skärgård", genomförs politiska åtgärder som alltmer begränsar skärgårdsbornas möjligheter att utöva det näringsfång som av ålder satt sin prägel på skärgården och dess befolkning.

De bestämmelser som träder i kraft i år om båtregister bidrar dessutom till att öka byråkratin och kostnaderna för den skärgårdsbefolkning som är i hög grad beroende av tillgång till en eller flera smärre fiskebåtar för sitt näringsfång.

I annan moderat motion har framförts yrkande om ändring i de beslut om konfiskation av skärgårdsbornas fiskerätt som införandet av det s. k. fria fisket med handredskap innebar samt om ändrade och mer preciserade ersättningsregler.

Oavsett om och när i motionen begärda åtgärder vidtas, bör under alla förhållanden snarast möjligt en omprövning av ifrågavarande besluts räckvidd komma till stånd. Det "fria fiskets" befarade skador på flora och fauna har snarast blivit allvarligare än vad man tidigare räknade med. Påtagliga och betydande för framtiden alltmer oroväckande skadeverkningar har drabbat främst ytterskärgårdens känsliga växt- och fågelliv. Det finns därför all anledning att – oavsett vad nyss berörda motion kan komma att leda till – omgående i så måtto ompröva det "fria fiskets" omfattning att natur- och fågelreservat samt för flora och fauna särskilt ömtåliga öar och ögrupper i de yttre skärgårdsvattnen undantas från det "fria fisket".

Regeringen bör snarast förelägga riksdagen förslag till sådana begränsningar.

Under 1983/84 års riksmöte hemställde riksdagsman Gunnar Biörck i Värmdö i en motion (1983/84:592) att riksdagen hos regeringen skulle begära rimligare fastighetstaxeringsregler för jordbruksfastigheter i skärgårdarna. Speciellt berördes den orimliga upptaxering som skett i fråga om stugor, som – på grund av framställningar från om fritidsfrågorna angelägna myndigheter – uppförts på dylika fastigheter. En ohållbar situation hade för många av ursprungsfastighetens ägare uppkommit till följd av taxeringen av dessa stugor som lett till ofta orimliga skattehöjningar, förlorade bostadsbidrag och omöjliggjorda förbättringslån. Följden hade blivit att ägaren tvingats sälja delar av sitt fastighetsbestånd. Särskilt stötande hade skärgårdsbon funnit den höjning av taxeringsvärdena vara som föranletts av den uppräknig som härrörts från ”strandtillägg” för sjöutsikt och liknande för skärgårdsbondens besynnerliga tillägg.

Skatteutskottet anförde i sitt betänkande SkU 1983/84:48 (s. 12) att RSV:s riktvärden icke vore att anse som bindande föreskrifter utan som ”anvisningar”. men medgav att ”kritik kunde riktas mot enskildheter i systemet”. De grundläggande värderingsfrågor som upptagits i ovannämnda (och andra) motioner borde ”givetvis uppmärksammas i samband med den översyn av reglerna som utskottet begärt”.

Under 1984/85 års riksmöte återkom motionären med samma förslag i motion 1984/85:1194. I motionen påpekades att skatteutskottets nyssnämnda uppfattning inte hjälpte bönderna och fiskarna i skärgården i deras kamp mot en orimlig fastighetstaxering. Motionären underströk också att länsstyrelsen i Stockholms län i skrivelse hemställt att de ifrågakvarande taxeringsreglerna snarast måtte ändras.

Motionären ansåg att det fanns två sätt att angripa problemet i sak. Det ena var att för högt satta taxeringsvärden vid 1981 års taxering skulle överprövas och sänkas genom en ”särskild fastighetstaxering”. Det andra var att medge en tillfällig reduktion av taxeringsvärdena genom tillämpning av en väsentligt lägre procentsats än 75 % av beräknat marknadsvärde för den tid som förflutit och kunde komma att förflyta mellan det skattemässiga genomslaget av 1981 års fastighetstaxering och tidpunkten för en genomförd ”översyn” av de ifrågakvarande reglerna, senast i samband med 1988 års fastighetstaxering.

Sistnämnda motion behandlades av skatteutskottet i betänkandet SkU 1984/85:36. Utskottet anförde att de av motionen väckta frågorna ingick som ett naturligt led i pågående utredningsarbete. I bostadskommitténs delbetänkande framhölls att frågorna rörande fastigheter i attraktiva områden ”skulle komma att tas upp i kommitténs slutbetänkande senare i år”.

I dag kan vi konstatera att bostadskommittén inte behandlat dessa fastighetstaxeringsfrågor. Det har med andra ord inte hänt något på området trots skatteutskottets och riksdagens uttalande 1985.

I anslutning till frågor om fastighetstaxeringen vill vi särskilt understryka att mark- och byggpolitiken måste ta hänsyn till de bofastas rätt att föfoga över sina mark- och vattenområden. Om ägandet till mark inskränks genom åtgärder från samhällets sida, skall full kompensation erhållas för åsamkat intrång.

Den bofasta befolkningen i vår skärgård har minskat med 40–50 % sedan andra världskriget. Under senare år har befolkningsutvecklingen varit konstant. En levande skärgård förutsätter sysselsättnings- och inkomstmöjligheter i skärgården. Både fritidsboende och rörligt friluftsliv bidrar till sådana möjligheter. Jordbruk, fiske, småindustri- och reparationsverksamhet samt uppgifter i trafik- och transportnäring bör också kunna ge sysselsättning. Skärgården är dessutom ett för vårt försvar viktigt och ömtåligt glesbygdsmråde. Därför bör myndigheterna främja nyföretagande och utvidgning av befintlig verksamhet bl. a. genom medverkan till lån och krediter på rimliga villkor.

En väl fungerande trafikapparat utgör ett villkor för en levande skärgård. Under senare år har skärgårdstrafiken utvecklats och blivit allt bättre. Såväl de bofasta som fritidsboende och övrigt fritidsfolk förutsätter att trafikstandarden vidmakthålls och om möjligt ytterligare förbättras.

Bebyggelsefrågor

Som tidigare i denna motion redovisats har Stockholms skärgårds unika natur och miljö utsatts för betydande förändringar under de senaste årtiondena. Öar och ögrupper, som tidigare avspeglade gångna tiders kulturtraditioner, har alltmer växt igen, förslyats och blivit mer eller mindre otillgängliga. Den landskapsbild som varit betecknande för skärgårdslivet riskerar för varje år att alltmer omgestaltas, till men inte bara för landskapsbild och naturvård, utan också för den allttjämt bofasta befolkningen och inte minst för det rörliga friluftsliv, vars ökande omfattning i inte ringa grad medverkat till igenväxt och nedslitning.

Det finns ett klart samband mellan den "eroderingsprocess" vi här beskrivit och den utomordentligt starka restriktivitet som präglat de senaste årtiondenas byggnadspolitik och som inneburit att till och med bofasta skärgårdsbor förhindrats att komplettera den gamla bebyggelsen med nya bostäder för barn och anhöriga, som skulle kunna genom åretrunt- eller fritidsboende bidra till att hålla landskapet levande.

Betecknande för främst den yttre mellanskärgårdens och ytterskärgårdens bebyggelsestruktur under århundraden har varit att bebyggelsen ägt rum i sammanhållna byar. Detta har varit motiverat främst av den gemenskap som det karga och hårda skärgårdslivet krävt för social samvaro och trygghet i livets olika skeden.

När PBL och den nya naturresurslagen antogs av riksdagen, torde denna omständighet ha beaktats då det gäller de uttalanden som bostadsministern gjorde i propositionen och till vilka riksdagen sedermera anslöt sig.

Den starka restriktivitet i fråga om fritidsbebyggelsen som skulle iakttas i vissa skärgårdsområdena skulle, hävdade bostadsministern, kunna eftersättas då det gällde "komplettering av befintlig bebyggelse". Därmed avsåg han sådana tillskott till tidigare bebyggelse som innebar "en naturlig avrundning" eller "förtätning".

Dessa undantag var med hänsyn till gamla bebyggelsetraditioner och av miljöhänsyn i hög grad befogade. Genom förtätning av gamla byar och

tillkomsten av kompletterande bebyggelse skulle självfallet ökade möjligheter komma till stånd att även i fortsättningen hålla den tidigare kulturbygden öppen.

Genom gemensamma insatser av byalag och av för ändamålet särskilt bildade föreningar skulle röjnings- och utdiktningmöjligheter komma till stånd, ägnade att föra vidare de bytraditioner som präglat berörda skärgårdsområden. Det experiment som på sin tid gjordes genom att skapa Sveriges första nationalpark i Ängsö i Furusundstrakten bekräftade hur omöjligt det var att bevara ängsmarker och kulturtraditioner utan de mänskliga odlingsinsatser som en gång format naturen och gjort den tillgänglig.

Det har emellertid visat sig att, trots bostadsministerns och riksdagens uttalanden om möjligheten att genom förtätning och kompletterande bebyggelse skapa förutsättningar för de miljövårdande insatser det här är fråga om, vissa kommunala myndigheter intagit en klart negativ attityd och icke ställt sig till efterrättelse de riktlinjer som i detta hänseende uppdragits.

Den nya PBL och den nya naturresurslagen bör självfallet icke av kommunerna tillämpas så att betydelsefulla natur- och miljöintressen försvåras. För både den fastboende skärgårdsbefolkningens försörjning och skärgårdslandskapets öppenhet är det angeläget att vederbörande lokala byggnadsmyndigheter iakttar vad riksdagen uttalat.

Det bör enligt vår mening ankomma på regeringen att vidta lämpliga åtgärder i syfte att ännu tydligare än vad som hittills skett för kommunerna klarlägga de intressen som naturresurslagen har att tillgodose.

Skolfrågor

I ett glesbygdssområde som skärgården spelar frågan om samhällsservice en viktig roll. För de unga barnfamiljerna är skolfrågan den viktigaste. Kan inte barnen beredas skolundervisning flyttar ofta hela familjen. Vi anser att skärgårdsskolorna måste få vara kvar. Elevantalet får inte utgöra enda grundvalen för en skärgårdsskolas framtid.

Färjetrafiken genom skärgården

Färjetrafiken mellan Sverige och Finland har för varje år ökat i omfattning. Detta har lett till ett växande utbyte av människor mellan de två länderna av stor betydelse för våra folk. Med åren har emellertid samtidigt riskerna för främst miljön i Stockholmsskärgårdens trånga leder ökat i en utsträckning som saknar motsvarighet i Ålands och Finlands skärgårdar. Den ofta höga hastighet med vilken färjorna framförs och de allt större fartygen har lett till att svall och främst sug från färjorna skadat och eroderat inte bara stränder och strandvegetationen utan även ömtålig vattenvegetation, betydelsefull för fiskens reproduktion. Färjornas avfall skapar också fortfarande vissa problem.

Nya, större färjor planeras och väntas bli insatta under kommande år. Inför dessa planer och med tanke på de miljö- och andra risker som icke rimligen i längden kan lämnas obeaktade, är det angeläget att klarhet

skapas om hur och under vilka förutsättningar sådana risker kan och måste förebyggas.

Mot. 1987/88
Jo872

Bör med andra ord restriktioner införas för största storlek eller högsta hastighet för passage i trånga och därför särskilt utsatta vatten? Kan annan linjesträckning eller andra längre ut från innerstaden belägna färjeterminaler komma till stånd, eller bör andra konstruktioner eller andra typer av fartyg eftersträvas?

Dessa och andra frågor bör snarast utredas, bl. a. därför att färjetrafikens utövare bör ges en klar bild av förutsättningarna för fortsatt utveckling.

Tyvärr har regeringen och naturvårdande myndigheter på regional och central nivå alltför länge försummat att vidta de klarläggande och utredande åtgärder som med åren blivit alltmer angelägna.

Enligt vår mening bör därför riksdagen hemställa om snarast möjliga utredning i här angivna och andra därmed sammanhängande hänseenden.

Sjösäkerhets- och övriga trygghetsfrågor

Under de senaste 30 åren har myndigheterna vid ett flertal tillfällen försökt dra in en eller flera lotsplatser i Stockholms skärgård. Detta har misslyckats om man undantar viss befogad rationalisering.

Även om vi kan ha förståelse och respekt för sjöfartsverkets ambition att minska de offentliga utgifterna, avvisar vi försöken att dra in ytterligare lotsplatser. Lotsen behövs. Detta kan vara en fråga om liv och död. Utomskärs är lotsen vår förste och kanske ende räddare i sjönöd. Lotsstationernas huvuduppgift är att ge service åt yrkessjöfarten. Men samtidigt ökar lotsarnas betydelse för sjöräddningen. En bemannad lotsutkik är ett "vakande öga". Den optiska mänskliga utkiken kan inte ersättas av teknik eller radar. Icke minst efter de senaste åren utbåtskränkningar har behovet av så många "vakande ögon" som möjligt förstärkts. Varje skärgårdsbo har härvidlag en viktig uppgift.

Båtlivet har ökat enormt. Men samtidigt har fortkörning, avsaknad av lanternor, smuggling, båtfylleri och busliv ökat. Övervakning, kontroll och kraftfulla åtgärder krävs. Det skötsamma skärgårds- och fritidsfolket skall känna trygghet. Djurlivet skall inte störas. Här för erfordras kustbevakning och sjöpolis.

Natur och miljö

Skärgården erbjuder – som redan sagts – storslagna och unika naturupplevelser. Floran och faunan är enormt rik. Vår generation skall njuta härav men inte så att skärgården utsätts för nedslitning.

Allemansrätten, den speciella sedvanerätt som utbildats i vårt land, ger oss unika möjligheter till direktkontakt med naturen. Allemansrätten ger emellertid inte bara rättigheter utan också skyldigheter. Endast om allemansrätten fullt ut respekteras kan umgänget med naturen och mellan befolkning, fritidsboende och det rörliga friluftslivets utövare ske friktionsfritt.

Stockholms skärgård har inte bara ett regionalt intresse. Skärgårdslandskapets natur och kultur har riksintresse. Detta gör det än viktigare att slå vakt om dess miljövärden. Vi måste på alla sätt minimera riskerna för oljeutsläpp. Vi måste motverka nedsmutsning och nedskräpning. Vi har ett gemensamt ansvar gentemot efterkommande generationer.

Mot. 1987/88
Jo872

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de bofasta skärgårdsbornas rätt till såväl fiske med handredskap som till nätfiske i egna och allmänna fiskevatten.

[att riksdagen hos regeringen begär en översyn av taxeringsreglerna för skärgårdsfastigheter och andra fastigheter i attraktiva områden,¹]

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det "fria fiskets" skador på flora och fauna i naturreservat och andra ömtåliga utskärgårdar och på grund härav vidtar nödvändiga åtgärder.

[att riksdagen hos regeringen begär åtgärder i syfte att ännu tydligare än vad som hittills skett för kommunerna klarlägga de intressen som naturresurslagen har att tillgodose,²]

3. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om färjetrafikens skador i form av bl. a. svall, sug och erodering.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Stockholms skärgård i motionen.

Stockholm den 26 januari 1988

Alf Wennerfors (m)

Gösta Bohman (m)

Birgitta Rydle (m)

Allan Ekström (m)

Jerry Martinger (m)

Inger Koch (m)

Jan Sandberg (m)

Görel Bohlin (m)

Gunnar Hökmark (m)

Knut Billing (m)

Gunnel Liljegren (m)

Ingela Gardner (m)

¹ 1987/88:Sk731

² 1987/88:Bo544